

ACC. N:R M. 13033 : 1-21.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Herman Nilson, Hässleholm*
Härad: *V. Göinge* Berättare: *" " "*
Socken: *Stoby* Berättarens yrke: *f.d. järnv. tj. man*
Uppteckningsår: *1953* Född år *1877* i *Skåne*

*Slavandenskap, förlossning, barnsäng o. kyrktag-
ning. s. 1-21.*

LUF 96.

Skriv endast på denna sida

ACC. N:R M. 13033:1. Lu. F. 96.

Hälsandeskap, Föreläsning, Barnsäng och Fysiktagning.
Insläktning Till barn. Barnantal. Barnlöshet. Barnbegränsning
Och Föbo.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Luf. 96.

Det var mycket olika med önskingarna, på 1800 och in på 1900 talen
bland arbetare klassen kom barnen utan önskingarna, bland torpare,
statare och järnvägsfolk, felade inte, och många mödrar tog det efter
religiösa grund, att de får inte fler barn än vår herre har utsett. men
Stundom tyckte de att det blev i högtakt, det var ju mycket vanligt
att i arbetarfamiljerna 8, 10 barn en barvakt i smålande hade 18 barn
tvillingar i en familj det var ju en stor händelse i familjen.
och den tiden som låg i barnsäng blev hon uppsiktad, men sedan hon
kom på benen, så blev ^{hon} ej så mycket uppsiktad, I flästa familjen
ville man ha lite av både stagen, landtbrukare ville ha både
drängar och pigor. Barnlösa äktenskap var sett på olika sätt,
där sade de att det var en högre makt som ledde människornas öden,
men också tog många det som att det var någon av konstas konsternas
fel. För bönderna voro samlade vid gille, och de blev överför
friskade, och då fick den mannen som inte hade barn i sitt

äktens skap, att hade i något att bjuda på, och säkerheten kunde vara så stor, så de sade till mannen, du kan inte göra glöcka, för du är gillad. Och kvinnan ville ju gärna ha barn, hon stod säker på att de andra gifta kvinnorna som hade barn. Många gånger antillade sådana kvinnor, kloka gummar som ordinerade öster, och blanda dem var "Valeriana rot" som var efter gammalt, de skulle dricka te av denna rot, och detta te skulle både dricka till föro sänggåendet, denna väns skulle sata köns begäran, och fall var som de påstod att det ^{var} hjälpsbringande med nämnda kur. Gammalt skrot florerade in på 1840 och in på 1900. Teet och hänger vid i avlägsnare orter i Skogsbygden, och mödrarna hade berättat i sina döttrar om gamla seder och bruk. Om en gift kvinnas inte kunde få barn så skulle de taga träden av en blodpott, det var mager av det slagade djuret de fyllade med blod, och kokade blodpötsa, den träden skulle de taga ut, och sy in i den gifta kvinnans lin tyg, så skulle hon bli med barn. Eller dela en vagn för pärra, och bakpärra skulle delas, och emellan båda pärrarna skulle kvinnan gå, ett medel att hon skulle bli med barn. Ett medel att de skulle öva samslag i lövsprickningen när träden löpte, och utföra samslaget

ute i fria naturen under en hängfjörk. En del familjer kunde vara gifta
ända stundom tre år innan första barnet kom. Och på landet var ju
alla nygifta under uppsikt, hur snart de skulle få barn, och det var ämne
vid tanternas kaffesep. Men sedan första barnet kommit till världen
brukade som vanligt det andra komma strax efter. Fäst armband
är var det många gånger som de fick ligga i bärsäng som det allmän-
hetades! Det var en del bondstämten som hade bara 2 eller 3 barn i
familjerna men det var i flästa fall de mera välbergade, de sade då
att de passade sig, ibland sade de att barnmorskan hjälpte dem till
bädd, så det blev inte något av det. Det hände många gånger att i
småbonde och torpar, och bland backstugsättare hemmen, att kvinnorna
fick arbeta in det sista föse sänggåendet, och hon då fick barnet för
ett par månader, försnars, och det föroorsakade stundom blodgång,
och missfall, ofullgånget foster, det var stundom så svårt att
att kvinnan var mellan liv och död. Fattigt folk uti storgårdarna
härskade sällan barnmorskan, utan man hjälpte varandra. Det
fanns alltid någon gammal i närheten som ansågs lika strickig, som
den av församlingen, en ägna barnmorskan.

De unga tjänsteflickor som blevo med barn försökte att
den manlige part, som hon sällskapat med att gifta sig, men så
kunde där komma svårigheter, att den man hon sade till, kunde neka, och
bevisa, att hon hade andra, och det frände att en annan av dem som hon
tillsade tog sig an henne, att ogifta kvinnor sågode i "olycka".
Deras ställning var ej avundsoverd. Med stor nedlåtande såg den
stora allmänheten ned på en sådan kvinna, samt jämväl på det
barn, som hon födde till världen. Sjuka fick hon gå under namnet
"hosa", och barnet kallades oftast "hosinge". Ett sådant barn var redan
från början till höften utstött ur samhället. Ingen handelsverkare
fick ge en oäkta född gosse plats i sitt arbete, bonden drog sig
mangen gång för att taga en sådan i sin tjänst. Och med
flickorna var det inte bättre ställt, och där var många olyckliga
flickor, som gick tiden i förväg om hon såg sig besviken, på den
som hon ansåg vara skyldig till hennes olycka, då på den tiden
när förfors ländstuckorna gick i marknaden, var där många
flickor, som gick omstyg genom fosterfördrivning av dessa
förforsstuckor, de kallades också "riga mörelare".

Hvandeskräpet.

Hon ä må barn. Hon ä må glöta. Hon ä buget. Hon har skaffat sig pulpet. En ogift kvinna som var kommit i de förhållandena tog nog stilla, men de gamle kvinnorna hade arga ögon på henne när där kom någon "synton" hon fick kräkningar, var snarstucken då började kvamen att mala. Den gifta kvinnan, hon hade gärna en intim väninna, som hon meddelade sig med, och den hade en väninna, och så kom det i all tygthet i ett stutet kaffesep, och så är snart barnet färdigt. Och så var byns pagekärning ute i byggen, med nyheter, och en sådan nyhet kunde bli många koppars kaffe i byggselarna. Sedan tiden gick framåt blev antitad med undersökning och råd av ortens barnmorska, och så råd och varningar för att vad den blivande modern fick i attaga under den framtröande tiden, inte sitta i nyckelhål, med det en ögat, för då kunde barnet bli enägd, och inte sitta med bara öndan på en kista. För då kunde barnet få "kide-skäfer" Eller akta sig för att bli uppskrämd av någon för då kunde barnet få fallande sjukom. Och akta sig att vara avundsjuk.

Som kunde bli vaktande på det kommande postbrevet. En kvinna gick
sålunda intresserad i en nyöppnad gasar, där låg fäst barnet i ett skåp.
Om hon gick förbi en huggkubbe, i vilken en yxa satt inbuggen,
kunde, enligt gängse folkstro lätt inträffa, att barnet vid lodsen
hade blivit lägn. Säg man hunden på en bänk blev det harmigt.
Gafte modern sig på en bänk med järnmitar fäst barnet i ett skåp.
Hon fick ej tala med någon genom ett fönster som var öppnat, ty
då blev barnet skrikigt, och detta kunde ej botas utan att barnet blev
taget ut och in genom ett fönsteröppning tre eller fyra gånger. Säg
sig en havande kvinna i ett ställe, där varmt bröd nysst legat,
fick barnet rodnad på huden! Blef hon skrämmd av en arm,
blev barnet oroligt och skrikigt. Späd barns utstyrsel. Till den
först födda, var plagg som fäder lagt ut, men till de blivande
barnen kunde gå i generationer, hände dock ibland att man den var
fint utstyrd med gult glitter och brodderade bänd, mössor
och bindlar utstyrd. Vaggan kom från loftet som den ställ
i besöksrum, och kom ned i stugan i god tid till den kommande
stimulen. Barnmorskan hade till de bättre bondhemmen

Som var i hembyn. I äldre tid när de kände födelsemästarna
komma hämtade man den gumma i byn, som vid dylika fall
brukade tjänstgöra. Hon kallades "joramos" en benämning, som
även barnmorskan fick behålla, sedan hon under första hälften av
1800-talet blivit privilegierad. Fattigt folk ute i skogsbyarna hämtade
dock långt ifrån alltid henne, utan man följde ofta varandra.

Derfjorts alltid någon gumma i närheten, som ansågs lika
strickig som den av församlingen antagna barnmorskan.

I bondehemmen var emellertid den senare oftast antitad. Hon
var där som barn i huset, och blev på varje handa sätt bringfärad
ibland, då hennes närvaro krävdes, kunde hon befinna ^{sitt} längs bosta
i en annan del av socken. Då gällde det att skynda sig, och det
fanns ännu en ordstäv i Gönge, som säger, att en bonde bör aldrig
så fort, som då han skall hämta barnmorskan, och aldrig så
sakta, som då han ska i hållskjut. Då någon körde riktigt fort,
brukade man också säga: Han kör också som han skulle hämta
barnmorskan. Inträffade missölycka, så kunde också ossaker
7 var skulda, de hade överanstängt sig, kommit över ett dike, eller

förlöst, förän mannen lossat yran. Lossade han den inte, blev
det kvinnans död:

Då modern blivit förlöst hade barnmorskan att med tillfrägn
av den hjälpgumma, som vid dylika tillfälle alltid befann sig i hemmet,
att loaga den nyfödde världsmedborgaren, vilken, efter att ha
blivit vederbörligen bekräftad av fadern, överlämnades till modern.
Man ansåg nämligen att hon skulle ha lättare att komma sig för
om hon hade barnet vid sitt bröst. Rummet i stor bondgård
där som inte var så ordt om rum, där var en stor utedragsäng,
det kom till att bliva barnsäng, och när kvinnan var på dessa
vägar, så sade de att hon låg i barnsäng. I rummet var en
kittel med lagom varm vatten, värme i en kakelugn och en
stor byglampa, tvålfat, och sedan tvättsovman. Kommit i
bruk var den oumbärlig. Närvarande var gärna hennes mor,
hänus henne, men var hans mor i närheten så kunde hon också
vara närvarande, mannen fick vara borta till barnet kommit
fram. Barnen de ströckade undan. De som omars kom
på besök voro hjälpgumman, som närmaste grannar de sitta lida.

Barnmorskan, benämndes mor "nödvändig". Hon erhöi i regel en krona å vanliga ställen och två kronor å mera förmågnare. Sådana för varje förtossning. Under mediet av 1800-talet uppgick lönen vanligtvis till 50. eds samt fritt husrum och vedbrand. Men gåvorna in natura övervägde betydligt de kontanta bidragen. Inom flera församlingar brukade hon i varje ^{by} upptaga ostmjölk en gång årligen. Hon tog då in hos några av bönderna, där hon sedan ystade ost av den mjölken hon erhöi. I regel var hon allstädes välkommen. Nororna i byn visste sig vara beroende av hennes omtänke och hennes stöd vid sådana fariska tillfällen som barns börd och kände sig också i viss mån beroende av deras gengäver och offervillighet. De stod i förtroende av alla, och och präst och kloster sag upp med vördnad till henne. Jag hörde min mor omtalade till en bondhustru som fått flera barn, och den då varande barnmorskan, hade varit sjukstötter, så hon botade ^{som var} många hjälpsökande. Och bondhustrun talade om när denna barnmorskan kom till henne vid hennes barnsäng, och om hon hade svårt barnsängs plågor.

och hon såg barnmorskan i dörren, så gick väskorna bort.
Det var det gamla förtroendet till barnmorskan, som barnsäng-
kvinnan hade! I den gamla tiden var de gamle fördömda stora!
Mannen hade nu att sätta flinta och stäl ovanför dörrarna, såväl
som och i skorstenen, varsskjett om nattetid måste vara symmetriskt
väl tillslutet. I annat fall fick kunde lätt känna att tratten
passade på och bytte sig till samma barn. Under denna tid hörde
det att de bytte barn, och det ingalunda till salsyntheterna, att man
direkt utpekade den eller den personen som hade ett mer än vanligt
vanstreckigt utseende, under påstående att det var en bortbyting.
Från Bönninge skog i Håstveda socken berättas också, att en gång
hade en kvinna där fått sitt barn bortbytt mot en trollunge, som
man får var dag fönn allt anskrämligare. Hon räddgjorde sig
med en av de många klotter, som fanns i Lönne byggen.
Den klotter gav detta rådet, att de skulle koka gröt i ett äggskal
och när trollungen som låg i craggen, och såg detta skrattade bort-
bytingen, och sade: 'Ja så har jag sett sju skogar huggas ned,
och värda upp, men aldrig sett de koka gröt i ett äggskal, och med det

Samma kom det rätta barnet, och kosthyrningen för sin väg.
Barnmorskan hade hand om barnet under tiden vid födseln, och hon
hade barnets tvättning efter födseln, och därefter överlämnades till
modern, vattnet temperatur när där inte fanns termometer, bruktade
de att med bara armbågen sattes ned i badsettnet, och var för sak-
sumliga sätt träffande. I gamla tiden hade födelsehinnan för
barnets närmaste ett stort ömme, den gamla frön om modern tog vara
på, och denna hinna bemärktes för många välfärds handlingar
i barnets liv, denna hinna, - St. Segerpuvan skulle vara mycket
till lycka på färdevägen! I kärleks affären hade hon lycka - men
Segerpuvan skulle hon vara på sig! Och vid sättegång skulle hon
hållas med rättvisan!

12 När barnet dödfött begravdes det i stillhet anträngen under
kyskomman, eller den på platsen varande dödsrävar, som sattes ned
i en myggsävd grav, där i botten på graven var ett hål på gravbotten där
det lilla skrinet sattes ned i: Den gamla fröns, att om modern
dog i barnsäng, kunde hon en tid gå igen och se om det var
det barnet som hon lämnade kvar!

Efter en barnsäng var det sed att alla de övriga morarna i byn skulle besöka den förstödsade modern. Därvid medförde man i regel sådana matvaror, som man trodde att hon med begärighet ville förtära. Bärstrikt havre - och svistkonserver ansågs för en lämplig diet vid dylika tillfällen. Låg en förkastad kvinna sjuk på detta sätt försumrades sällan husbondemoran att besöka henne, medförande sådana matvaror, som man visste att hon tyckte om.

Storsten har inte här i Göngebyggen förtroendet att komma med barnen, förhållandet låg till att här i byggen var gässen, och Storsten ej fåglar, som var på dessa öster. Storsten hörde till Slättbybyggen och de stora persgårdarna. Där var en stor sten ett sulkstens block, på en hög backe. De kunde hava förlag på barnungar, där barnmorskan hämlade. En hög backe intill min barndoms by Bällingeboe. Där ligger en hög stenbäll benämnd "Flappa Sten" den var bevärdigad, att hava upplag på barn, där barnmorskan plockade fram dem.

13 Barnsängstiden

Den varierade olika, i bondehemmen där passade barnmorskan

14 Sag ju till henne, beroende på hur folket vore mottagliga, barnmorskan
 kunde ju ha rekonyser av det, men i flästa fall var hon efterhörd i
 socknen, och hennes ^{ono} ^{var} oråde vidlyfste, men i flästa fall, men stötte
 inte något annat till. Så låg de inte gärna mer än en vecka, en
 torparhustru som talade om att hon låg stundom inte mer än
 tre dygn, hon talade om en gång hon född ett barn det var någon
 av de första gångerna, grannkvinnan hade den andra dagen
 på kvällen satt i deg till bröd, och omtalade att på morgonen
 skulle hon komma och ätta degen tillreds till bakning, om
 morgonen när hon kom var barnsängskvinnan reppa och
 hade ätit degen, Men hon sade så mycket om och som jag fick
 då, har jag aldrig fått, det kunde blivit det sista förslag
 sade grannkvinnan, ja många torparkvinnor fick av sina
 män inte ligga länge, jag vet många bilder av dylikt, många
 av de gamle torpargubbarna vore hustrur i sina hem.
 Stätte några sjukdommar, av lindrigare art, så var där lättsammiga
 kvinnor, som hade ört de plöcker om vår sommar och höst,
 som de kurerade de sjuka med. "Spirean". Inga kvinnor

som dricker spiseat, dörs i barnsång. Stensölen var en medel
för sängliggande barnsängsmödrar, när de led av tung afföring.
beredde de en dekoter av stensöla rot och angetikarot det skulle koka
i vatten, det var mycket bra, det skulle drickas om morgonen på fastande
mage. Gubbiarna "Fejas ört" var nära "Lungfru Marias" sängpalm.
man lade en brünna av den i barnafödelsens sängar, för att underlätta
födset. Jag minns i mina barnår hur allmogekvinnorna, på
våren, sommaren och ut på hösten samlade örter. Fokade dem
på en torr emd, sedan hängde de dem in i slagde i papperspåsar,
och hade dem att tillgå, vid behov! Det var fjäsklor, maskros back-
fryn, fläder, kamomill röllska m m, och så en del vänt rötter.
En medel mot att medsätta brönsbetringen var vänter "Vin gula"
och undertrycka vällustiga ^(drömmar). Det gav kvinnorna sinna in
efter en genomgången barnsäng, för gubben skulle hålla
sig i spinnel. Den tiden var de ej bekanta med de medel
som denna tiden är upplysta med.

15. Gyspötagningen:
Den var ej för den som det vedobes ej med låta känster som

den lade sig på knä i stora ingången i kyrkan för hela församlingen och det är till all säkerhet 40 år sedan någon kyrktäppning ägt rum i Stoby kyrka. Längre än tre veckor eller högst en månad fick man icke dröja innan barnet döptes. Dets an såg man, att om det samma under mellantiden avled blev det icke saligt, dets borde barnet så snart som möjligt antecknas i kyrkoboken. Prästerna voro i allmänhet i detta avseende synnerligen rättska och försummade icke att göra prästbänningar hos den försumlige. Märkte man att ett odöpt barn insjuknade hade vilken som helst rätt att ge nöddop, varigenom den litte värtelsmedborgaren kunde räddas till salighet och evigt lif, ifall döden skulle komma.

Hos bönderna förrättades barn dopet vanligtvis i hemmen, medan däremot de mindre bemedlade anbringa gående buro barnet till kyrkan, eller också med stjuks förlade det dit. I vilket fall som helst anordnades gille i samband med en så riklig händelse som ett barn dop. En få en tilläknring i familjen betraktades som något synnerligen välsignetsrikt, och en sådan tilldragelse skulle därför göras på ett värdigt och högtidligt sätt. I allmänhet rändte

dock dock icke kristnagillet längre än för dagen, men tillrustningarna för detta voro icke sällan lika stora som till ett mindre bröllop eller begäring. Först och främst hade man att bjuda hela byalaget. Samt dessutom mer eller mindre långt bort boende släkt och vänner. Det hette därför om en bonde i en gämfesöcken, som vågade göra konkurs, att han blivit utfattig på grund därav att han nödsakats göra för många dyrbara barn dop. Han hade nämligen icke mindre än elva barn.

17 Byrkogångsgillet hölls i allmänhet tre veckor eller fjorton dagar efter barn dopet, oftast söndagen efter den, då detta avhölls. En sparsam husmoder räknade alltid efter att man borde samla de få som skulle vara närvarande vid detta, medan man ännu hade tämmingar kvar efter barn dopet. I alla händelser förestod tagen att byrkogångstagningen skulle äga rum inom sex veckor efter barnets födelse. Under mellantiden ansågs den förbassande hustrun ha rätt att fara ut på besök, vare sig till gillen eller byrkobesök. Det var för öfrigt ytterst färdigt för en icke byrkotagen kvinna att vistas ute i all synnerhet efter märkets inbrott. Då inträffade till att tron

Och onda andar med henne drevs sitt spel.

Vid byskotagningen, som förrättades i byskan, och därtill längst
nere vid dorren, ofta i vapenhuset, åtföljdes barnsängskvinnan
av någon kvinnlig släkting eller grannmora, som stod bredvid henne
medan hon låg på jatten. Sedan med byskogång förför ända in
på 1880 talet. Och det var en förödmjukelse som de underkastade
sig denna ceremoni. Man brukade säga att det var det samma,
som ligga på strampallen. Ur byskig synpunkt ansåg man
icke en barnsängskvinna ha rätt att komma in i byskan innan
hon blivit byskotagen. Med allmän tillfredsställelse emottogs
underåtelsen att denna gamla plägsed blivit avskaffad.

Vid byskogångsgillet hade även gudmodern, såvida hon icke
var boende allt för långt borta, att vara närvarande. Väl över-
flödade mat och dryck jämvel vid detta, men proportionerna var
dock betydligt mindre tillagt än barnlopet.

Efter byskotagningen var det vanligt att man och hustru tillsammans
vid första lämpliga tillfälle begingo nattvarden.

18 De oäkta barnen, då vara tillbakasetta, de ogifta kvinnorna som

Hela nämde barnafadern kallad till kyrkoherden, och han skulle
 en expeditionens dag - det var "våre helgfria fredag" i veckan, han skulle
 infirma sig på pastorsexpeditionen i Stoby, det var en halv mil
 dit, men nämde barnvakt hade friskat upp sig, så han hade fel-
 förmågan i gott stick, men först fick han höra kyrkoherdens
 uppläsning, om detta barn, dog som en hedring, men då tog barnfadern
 till orda, och sa så skarpt, och sade jag tror att det barnet dog
 lika såligt ^{som} kyrkoherden och jag vi dör! Sedan berättades
 barnvakten av kyrkoherden, för hedringen på Södra Låreda;
 och barnen hade orddt av det i sin skoltid, de berättades hedringens
 barn! En flicka som komfirmerades hos honom var han inte snäll
 vid, och en pojke, han komfirmerades hos en präst i en annan församling
 och i skulet på 1890, kom kyrkoherde Gerioo från Stoby pastorat
 och fick Hjärnåps och Tostars pastorat, en ny tid bröt in,
 och fick kyrkoherden ~~att~~ följa med i galoppen, han blev stark han
 kom dit ^{eller han} skolinspektör; kyrkan fick släppa sin makts över folket.
 21 Nu är de nya tiden ^{pastor} mer med tiden fattiga och humana,